

Muhabbet Râbitası

Sevim ARSLAN*

Muhabbet Râbitası

Özet ► Bu makale tasavvufî bir ıstılah olan “Muhabbet Râbitası”nı konu edinmiştir. Mutasavvıflara göre ruhi terbiye için bir ihtiyaç olduğu kaydedilen râbitanın bihakkin fayda vermesi için en önemli unsur eğitmenin yani mürşid-i kâmilin doğru tespit edilmesidir. Bu doğrultuda muhabbet râbitası iki boyutuyla ele alınmıştır. Birinci boyut genel anlamda, kişinin mürşidine duyduğu muhabbetin kuvvetlenmesi, ikinci boyut; salike verilen zikir ve murâkabe derslerinden önce yapılan şekli râbita. Râbita, esasen psikolojik muhtevasıyla evrensel bir insanî olgu olan aynileşme, benimseme, rol model alma ameliyesinin gerek bireysel gerek toplumsal hayatta yaşanılmasıdır. Bu bağlamda tasavvuf alanında bir eğitim tekniği olarak uygulanan râbita kavramının muhtevası ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Râbita, Mürşid, Tasavvuf, Salik, Aynileşme.

Râbita of Love

Abstract ► This article contains description about term of “Râbita of Love”. According to The Sufism The Râbita which is needed to spiritual education, is important factor. For the real benefit of râbita, it is important to determine the perfect spiritual sufi master. In this direction, The “Râbita of Love” is approached for two size of concepts. In the first size of concept; the love about sufi master is to get stronger for the salik. The second size of concept is the “Formal Râbita” that is performed before lessons of invocation and introsept. The Râbita is experienced of identification and adoption. The Râbita is mean that The Perfect Spiritual Sufi Master is accepted to the “Role Model”. This terms that are “identification”, “adoption” and “role model”, are the universal characteristics of human psycology. At this point, The Râbita is studied in this article. It is the education method in the sufism.

Keywords: Râbita (engagement), murshid, tasawwuf, salik, identify.

---

* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Tasavvuf Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Yrd. Doç. Dr., e-mail: sevimiylma@yahoo.com.

Giriş

Şu gördüğümüz varlık sahnesinde Allah ü Teâlâ her şeyi bir gayeye binaen yarattığını beyan etmektedir.¹ Bu varlık sahnesinin merkezinde yer alan insanın gayesi de kulluk olmalıdır. Nitekim Allah ü Teâlâ “ Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”² buyurmaktadır. Fakat inanmayan insan bu gayeyi taşımaz. Sadece mü'min olan bu gayeyi taşımaktadır. Tercih insana aittir. Zira şu âyetler “Deki, Rabbinizden size Hak gelmiştir. Artık dileyen inansın dileyen inkâr etsin.”³ Biz ona (insana) yolu gösterdik. İster şükreder ister nankörlük yapar.”⁴ bu hususu açıklamaktadır.

Bu kulluğun ifâsı için Cenâb-ı Hak insanlara hem rehberlik yapan hem güzel bir örnek olan peygamberler göndermiştir. İslâm dininin temsilcisi Hz. Muhammed (s.) 'le de peygamberliğe son nokta konulmuştur. Şu âyet-i kerimeyle de Allah insanlar için belirlediği son dinin İslam olduğunu bildirmektedir. “Bugün sizin dininizi kemale erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı seçip beğendim.”⁵ Yani son din İslam dini ve onu tebliğle görevli son peygamber Hz. Muhammed (s.)dir.

Kulluğun gerçekleştirilmesi de, kemale erdirilmiş İslam dininin Hz. Muhammed (s.)'in rehberliğinde bilfiil yaşanmasıyla olacaktır. Peygamberimiz Rab-bimizle bizim aramızda bir vasıta olmaktadır. Zira Allah kendisiyle irtibat kurabilmemiz için bizleri peygamberimize yönlendirmiştir. Şöyle ki: “ De ki: Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin...”⁶

Buradaki önemli nokta Hz. Peygamberimizin konumunu iyi anlamaktır. Bu bağlamda Peygamberin gerçek özünü anlamak, anlarken de dikkatli olmak, ifrat ve tefrite kaymamak, gerekmektedir. Bu gözle bakıldığında, “Şüphesiz biz insanı

¹ Tevbe, 9/16, Kıyame, 75/36, Enbiya, 21/ 16, Sa'd, 38/ 27, Mü'minun, 23/ 115.

² Zâriyât ,51/56.

³ Kehf,18/29.

⁴ İnsan,76/3.

⁵ Mâide, 5/3

⁶ Âl-i İmrân, 3/31.

en mükemmel surette yarattık” 7âyetinde geçen o mükemmel insanı, “insan-ı hakikiyi”, anlamak önemli bir husustur⁸. Çünkü insan-ı kâmil Allah’ın hakkıyla bilinebilmesi ve tanınabilmesindeki yegâne araçtır.⁹ İnsan-ı kâmillerden maksat ise genelde bütün nebi ve veliler, özelde ise Peygamberimiz Muhammed (s.)dir.¹⁰ Yani Allah’ın yeryüzündeki halifesi konumunda olan ve Allah’ın kendisine yüklediği bütün isimleri bilfiil tezahür ettiren bir insanı tanımak ve o insanla özdeşleşmek Allah ü Teâlâ’yı tanımada önemli bir unsur olmaktadır.

Nitekim Allah insanın önemini göstermek için meleklerden kendine değil insana secde edilmesini istemiştir. Bu emir üzerine Şeytan hariç bütün melekler secde etmiştir. Şeytan da Allah’a inanan bir varlıktır. Fakat Âdem’in otoritesini kabul etmeyip, “ben ondan üstünüm” gerekçesiyle secde etmeyerek Allah’ın emrini kabul etmemiştir. Bu nedenle huzurdan kovulmuştur.¹¹ İşte bu gerekçe şeytanın ayağının kaydığı nokta olarak görülmektedir. Aynı şeytani mantık günümüzde de devam etmektedir. Yani, Allah’ın varlığının kabul edilmesine rağmen Allah’ın peygamberinin kabul edilmemesi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²

Diğer taraftan âyetlerin birçoğunda tefekkür etmemiz istenmiştir. “O akıl sahipleri öyle kimselerdir ki ayakta, otururken ve yanları üzere oldukları halde Allah u Teâlâ’yı zikrederler ve göklerle yerin yaratılışı hakkında tefekkür ederler”¹³ “Deki göklerde ve yerde neler olduğuna bakın.”¹⁴ Görüldüğü üzere bu âyeti kerimelerde göklerde ve yerlerde bulunanlara bakılıp üzerlerinde tefekkür edilmesi istenmiştir. Bu bakıştan maksat, varlıkların Allah’ın varlığına ve birliğine ve

⁷ Tîn, 95/4.

⁸ Kılıç, Mahmut Erol, *Evvel’e Yolculuk*, Sufi Kitap, İstanbul 2012, s.28-39.

⁹ İbnü’l Arabî, *Fusûsu’l- Hikem*, çev.: Ekrem Demirli, İstanbul 2006 s.281. Bkz. Karaçoşkun, M. Doğan, “İbnü’l Arabî’de İnsan Psikolojisine Yaklaşımlar ve Kişilik Çözümlemeleri”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VII (2007), sayı:2, s.86.

¹⁰ Uludağ, Süleyman, *İbnü’l Arabî, “Önsöz”*, Ankara 1995, s.XI.

¹¹ Bakara, 2/34; A’raf, 7/11; İsrâ, 17/61; Kehf, 18/50, Sa’d, 38/74; Taha, 20/116.

¹² Kılıç, *Tasavvuf Düşüncesi*, İstanbul 2014, s.88.

¹³ Âl-i İmrân, 3/191.

¹⁴ Yunus, 10/101.

kudretine delalet yönlerini düşünmek üzere bakmaktır. Onun için Peygamberimiz: “Mahlûkatı tefekkür ediniz, Halık’ı tefekkür etmeyiniz”¹⁵ buyurmuştur. Biz yaratılan varlıkları düşünerek, onun yaratıcısı hakkında bir bilgi sahibi olabiliriz. Varlıkları düşünmek ve onlardaki ilahi sanat ve tecelliyi görmek mümkündür, fakat Allah’ın zâtını düşünmek mümkün değildir.¹⁶

Şunu hepimiz bilmekteyiz ki şehâdet âlemi dediğimiz bu âlemde Hak Teâlâ’ya zâtıyla birebir muhatap olan, onunla olduğu hal üzere karşılaşan yoktur. Allah’ın yeryüzünde zâtı ile bulunamaması bu âlemin doğasının zâtını kaldırmayacağından ileri gelir ki, kayıtlılık âlemi kayıtsızlık âlemini kaldıramaz. Zira insan duyularıyla algılamaktadır. İnsan duyularının dışındaki varlıkları algılayamaması nedeniyle kayıtsızlık âlemini kaldıramaz. Bu sebepten dolayı Allah ancak isimlerinin tecellileriyle bilinir.¹⁷ Dolayısıyla isimlerin tecelli ettiği kâinatı ve varlığı özellikle de bütün isimlerinin tecelli mahalli olan insan üzerinde tefekkür edilmesi önemli bir husustur.

Tasavvufun gayesi de, insanı kötü ahlaktan uzaklaştırıp, güzel vasıflarla bezemek, Allah ve Rasûlünün ahlakını benimseterek Hz. Peygambere tam bir ittiba ile “insan-ı kâmil” yetiştirmektir.¹⁸

Tasavvufun konusu ise tahalluk ve tahakkuktur.¹⁹ Tahalluk, İslam ahlakını öğrenmek ve yaşamak, tahakkuk da İslam ahlakının yaşantıya geçirilmesi suretiyle ahlaki yükseliş sonucu bazı tahkiki bilgilere ulaşmaktır.²⁰

¹⁵ Ali el müttaki, *Kenzü’l ummal*, no:5706, 3/106.

¹⁶ Fahreddin Râzi, *Mefâtihul Gayb*, Beyrut trs, c.9, s.111.

¹⁷ Kılıç, *Tasavvuf Düşüncesi*, s.16.

¹⁸ Yılmaz, H.Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1998, s.61.

¹⁹ Bkz. Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2012, s.55.

²⁰ Yılmaz, *a.g.e.*, 59.

Tasavvufun konusunu oluşturan tasavvuf ıstılahlarından biri de muhabbet râbitasıdır. Râbita tasavvuf ekollerince özellikle de Naşkbendilerce uygulanan eğitim metotlarından biridir.²¹

Râbitanın Tanımı

Râbita lugatta; İki şeyi birbirine bağlayan ip, alâka, vuslat, münasebet, ilgi ve sevgi ile mensubiyet, cesur ve dayanıklı olmak, gibi anlamlara gelmektedir.²²

Tasavvuf ıstılahında ise, şuhûd makamına ulaşmış kâmil bir mürşide kalben bağlılıktır.²³ Salık bu bağlılığı hem yanında iken hem de gıyaben sürdürmeye çalışır.²⁴ Râbita kavramıyla ilgili bilgiler, oldukça muahhar devrin mahsulleridir. Bugünkü anlamda bir râbita anlayışı ilk defa Muhammed Bahâüddin Nakşbend (ö. 791- 1388)' e isnad edilmiştir²⁵ ve bu konuda en eski yazılı kaynak olarak İmâm- ı Rabbânî'nin (ö.1031/1621) Mektûbât adlı eseri görülmüştür.²⁶

Râbita kavramı, tarikatlar dönemiyle birlikte zaman içerisinde tartışmalı bir yapıya dönüşmüş ve özellikle de selefilere “şirk” olarak nitelendirilmiştir²⁷. Ancak esas olan, Allah'ı öğreten ve sevdiren birisi olarak mürşide duyulan tabii bir sevgidir.²⁸ Râbita, tasavvufi planda, hiçbir mutasavvıf tarafından, insanın insanı

²¹ Bkz. Tosun, Necdet, *Bahâeddin Nakşbend Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, İstanbul 2002, s.315.

²² İbn Manzûr, *Lisânu'l- Arab*, c. 5, s.112-113.

²³ Haydarî zâde, İbrahim Fasih, *el-Mecdu't-Talid fî Menâkıb Şeyh Hâlid*, İstanbul 1292, s.28.

²⁴ el- Bağdadi, Mevlânâ Halid, *Risale-i Râbita*, Şam1334, s.236. Bkz. Gündüz, İrfan, “*Tasavvufi Bir Terim Olarak Râbita*”, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul 1992, sayı 7, s.247.

²⁵ Haydarîzade İbrahim Fasih, *a.g.e*, 28; Gündüz, *a.g.m*, 248.

²⁶ Bkz. İmâm- ı Rabbânî, *Mektûbât*, İstanbul trs, mno: 187, 207.

²⁷ Bkz. Aydın Ferid, *Râbita ve Nakşibendilik*, Süleymaniye Vakfı Yay., İstanbul 2000, s.139-141.

²⁸ Küçük, Hülya, *Tasavvufa Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul 2011, s. 196.

tanrı edinmesi şeklinde açıklanmamıştır, fakat salikin mürşidine olan sevgisi, tasavvuf psikolojisi tatmamış kişiler tarafından farklı bir biçimde yorumlanmıştır.²⁹ Bu konuda Capra da mutasavvıflarla aynı görüşte olup şöyle der: “Mistisizm, kitaplardan öğrenilmesi mümkün olmayan bir tecrübeler bütünüdür. Mistik gelenek ancak bilfiil uygulanarak hissedilebilir ve yaşanabilir.”³⁰

İbrahim Hilmi el- Kadiri’ye göre râbîta kalben bağlanılan şeyin çeşitleri açısından üç kısımdır:

- a. Tabî Râbîta: Kişinin ailesi, evladı ya da yakınlarına karşı duyduğu normal sevgi bağı olan râbîta
- b. Bayağı Râbîta: Herhangi bir şahsa güzelliği, dünyevi cazibesinden dolayı duyulan, dinen teşvik edilmediği halde bazen de kerih görülen şeylere gönül bağlamak olan râbîta
- c. Ulvî Râbîta(Muhabbet Râbîtası): Allah ve Râsûlullah sevgisi veya O’nun salih kullarından birine yine salahlarından ötürü duyulan, Cenâb- ı Hakk’ın özellikle yapılmasını emrettiği helallere kalbi sevgi ve istekle bağlanmakla mukaddes değerlere yönelik râbîta. ³¹

Bizim bu çalışmamızdaki amaç tasavvuf terminolojisi açısından muhabbet râbîtasının (ulvî râbîta) mahiyetini ve psikolojik muhtevasını ortaya koyabilmektir. Bu doğrultuda râbîta kavramını iki boyutta ele alarak inceleyeceğiz. Birinci boyutu mürşidle talebesi arasında doğal olarak oluşan “kalbi bağlılık”. İkinci boyut ise talebeye verilen özel zikir ve murâkabe derslerinden önce hazırlık olması açısından bir eğitim tekniği olarak uygulanan “şekli râbîta”.

Birinci Boyut Kalbi Bağlılık;

---

²⁹ Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber yayınları, Ankara 1997, s. 585.

³⁰ Capra,Fritjof, *Fiziğin Taosu*,çev.: A. Arıtan, Arıtan Yayınları, İstanbul 1991.

³¹ İbrahim Hilmi el-Kadiri, *Medaricü’l – hakika fi’rrâbîta’inde ehli’t-tarika*, neşr.:Adil Mahmud el Behiyy, Abdüsselim Muhammed Sa’id, İskenderiyye 1381/1962,s.18; bkz Gündüz, İrfan, “Tasavvufi Bir Kavram Olarak Râbîta”, *Tasavvuf Dergisi*, Ankara 2007, sayı 19, s. 29

Şunu öncelikle ifade etmek gerekmektedir ki, tasavvufî eğitim zorunlu bir eğitim değildir. Bu eğitim kişinin İslami değerleri daha iyi yaşayabilmesi için kendisini disipline sokacak, eksiklerini gösterip rehberlik yapacak bir mürşide öğrenci olmayı talep etmesiyle başlar.

Nitekim insandaki akıl iki fasıldır. Birincisi Akl-ı meaş; bu maddî âlemin eşyaları hakkında bilgi sahibi olduktan sonra bunlar arasındaki bağlantılardan hareket etmek suretiyle bir takım sonuçlara vardığımız akıl. Bu akli, emekleme çağından itibaren hep eğitimle ve egzersizlerle kazanılır.³²

İkincisi de akl-ı mead; bu görünen âlemin arkasındaki ilahi hakikatleri idrak etmeye yönelik akıldır. Yani ahirete yönelik akıldır. Nasıl ki akl-ı meaş kazanmak için eğitim tarikinden geçmişsek akl-ı mead geliştirmek için de böyle bir eğitim tarikinden geçmek gerekmektedir.³³ Tasavvufî eğitimler de akli mead geliştirmeye yönelik eğitimlerdir. İşte bu eğitim için gönüllülük esastır.

Taleple başlayan bu eğitim sürecinde en önemli konu eğitmenin doğru tespit edilmesidir. Daha sonra da, verilen eğitime teslim olarak yola koyulmak esastır. Bu yolda da temel unsur sevgidir. Eğitmen yani mürşid-i kâmil kalbi bağlılığın oluşumu için sevgi esastır. Bu “sevgi bir kabul ve saygı tutumuna dayanır”³⁴. Sevgi insanı aktif ve üretken yapan bir süreçtir. İnsan severek, sevgiyi yaşayarak var olmak ister. Bu sevgi gerçek anlamıyla yaşandığında kişiye, varlık değil kendi anlamını ve gerçek varlığı keşfedebilmesi noktasında bir var oluş imkânı sunmaktadır.³⁵

³² Şahinler, Necmeddin, *Kamil Mürşid'in Portresi*, Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler, İstanbul 1998, s.41.

³³ Aynı yer. Nasûhî, akli, akl-ı melekût ve akl-ı kevn okarak ikiye ayırır. Bu tasnif daha meşhur ifadesiyle akl-ı mead ve akl-ı meaş olarak da ifade edilmektedir. Bkz. Nasûhî, Üsküdarlı Şeyh Muhammed, *Mürâselat*, Süleymaniye Ktp, Mihrişah Sultan Bölümü, nr: 269, Göktaş, Vahid, *Üsküdarlı Muhammed Nasûhî ve Tasavvuf Görüşleri*, Ankara 2010, s.143.

³⁴ Fromm, Erich, *Psikanaliz ve Din*, çev.; Elif Erten, Say Yay, İstanbul 2015, s. 85.

³⁵ İbn Arabî, Fütuhât, c.2, s.327. bkz. Karaçoşkun, M. Doğan. “İbnü'l Arabî'de İnsan Psikolojisine Yaklaşımlar ve Kişilik Çözümlemeleri”, s.89.

Bu anlamda mürşid-i kâmiller eğitmen olmaları yönüyle sebepler dairesinde bir sebeptir. Çünkü yaşadığımız âlem sebep sonuç bağlamında gerçekleşen tezahürlerin söz konusu olduğu bir âlemdir. Zülkarneyn'in sebeblere ittiba ederek doğu ve batıda ilerlemesi Kur'ân'da şu şekilde ifade edilmiştir. "Biz ona dünyada geniş imkânlar verdik ve onun ihtiyaç duyduğu her konuda sebep ve vasıtalar ihsan ettik. O da batıya doğru götürecektir sebeplere tabi oldu."³⁶ Allah'ın Peygamberinden ümmeti için istiğfar talep etmesi de sebeplerden bir sebeptir. İnsanlar kendileri için doğrudan Allah'a istiğfar edebilirdi peygamberimize gerek var mıydı? Ama Allah âyeti kerimede onlar adına istiğfar etmesini talep etmiştir. "Öyleyse onları bağışla, onlar için bağışlanma dile."³⁷ Meleklerin can almasıyla ilgili olarak "Yemin olsun; o kâfirlerin cesetlerine derinlemesine daldırıp, boğarak ruhlarını bedenlerinden çeken meleklerle... Andolsun tam bir yüzüşle yüzen meleklerle"³⁸. Burada da Allah bizzat kendisi doğrudan canları aldığını söyleyebilirdi fakat bu fiilleri melekler üzerinden gerçekleştirmiştir. Yine "Güzel sözler ona yükselir. O sözleri de salih ameller yükseltir..."³⁹ buyrulmaktadır. Görüldüğü üzere, burada da güzel sözlerin Allah'a yükselmesi için salih ameller bir sebeptir.

İşte tasavvufi eğitimde de peygamberimizi nazara vererek, onun sevgisiyle Allaha ulaştırmayı hedefleyen mürşid-i kâmiller insanın kendisini yetiştirmede sebepler dairesinde bir sebeptir. Bu doğrultuda tasavvufta mürşid-i kâmil bir şeâir olarak görülür. Yani mürşid-i kâmil, görüldüklerinde ve haklarında düşünülünce Allah'ı hatırlatan, Allah bilinci uyandıran bir insandır. Dolayısıyla bir mürşide bakış açısı bu zaviyeden olmalıdır. Onun için muhabbetde dengenin kurulması önemli bir husustur. Şeâir olması cihetiyle önem arz etse de ona duyulan muhabbetle ilahi muhabbet eş değer görülemez. Bu, şirke kapı aralamaktır. Kur'ân ve sünnetin onay vermediği düşünce ve davranışlardan kaçınmak gerekir. Aksi durum ortada patolojik bir durum olduğunu gösterir.

"..İman edenlerin Allah'a karşı sevgileri ise her şeyden daha kuvvetlidir."⁴⁰ âyeti kerimesine açıklık getiren Elmalı da, fâni muhabbetlerin sınırını çizmiştir. Şöyle ki: " Bu âyet bize gösteriyor ki manayı ulûhiyette son derece muhabbet esastır ve

---

³⁶ Kehf, 18/84-85.

³⁷ Âl-i İmrân, 3/159.

³⁸ Nâziât, 79/1-3.

³⁹ Fatır, 35/10.

⁴⁰ Bakara, 2/165.

Mâbud en yüksek mahbûbdur ve böyle son derece sevilen şeyler ne olursa olsun mâbud ittihaz edilmiş olur. Buna enbiya ve evliyayı mâbud derecesine çıkarmak da dâhildir. Bunun için Allah'ın velileri ve melekleri gibi sevgili kullarını severken âyetin muhtevasını göz önünde bulundurmalı ve onların muhabbetini Allah'ın muhabbeti derecesine vardırmaktan sakınmalıdır. Zira Allah için sevmekle, Allah'ı sever gibi sevmek arasındaki farkı iyi anlamak gerekmektedir. Allah'ı sevenler elbette Allah'ın yolunda gidenleri de severler ve bu sevgi yolu ile onlara tabi olurlar. Binaenaleyh, Allah'ın sevdiği kulları sevmek ve onlara ittiba etmek günah ve şirk değildir. Aksine bu gibi sevgiler Muhabbetullah'a bir delil teşkil eder.”⁴¹

Buradan da anlaşılmaktadır ki, muhabbetullahı elde etmiş mürşid-i kâmilleri Allah namına sevmek suretiyle, mürşidle salık arasında kalbten kalbe giden muhabbet veya kalbten kalbe Allah'ın sevgisine götüren bir enerji hattı oluşturulmaktadır. Bundan dolayı “ mürşidinde fâni olmak Allahda fâni olmanın başlangıcı” ifadesi mutasavvıflarca ittifakla kabul görmüştür.⁴² Tasavvufta kalb, masivanın girmemesi için gözetlenmesi gereken ve “nazargâh-ı ilâhî” olarak görülen yerdir.⁴³ Kalb, hem maddi hem manevi hayatın merkezi olarak görülür. Dolayısıyla muhabbetullahın oluşması için kalbin tasfiye edilmiş olması gerekir. İşte bu tasfiye sürecinde muhabbet duyulan nesnelere büyük önem arz eder.

Elmalı'nın açıklamasından hareketle bizim hayatımızda en çok sevdiğimiz (Allah'tan daha çok) bizim ilahımız olmaktadır. Âyeti kerimede, “ nefsin heva ve hevesini ilah edineni gördün mü?”⁴⁴ buyrulmaktadır. Yani nefsimizin en çok sevdiği şeyler bizim ilahımız mesabesinde. Müslüman olarak itikadî noktada Allah'a inancımız tam olabilir fakat bu âyetin iktizasınca hareket ettiğimizde ameli anlamda Allah'a şirk koşmuş olmaktadır. Çünkü hayatımızın merkezine Allah yerine kimi ilmi koyar, kimi anne babasını, kimi kariyerini, kimi parayı, kimi eşini veya âşık olduğu kişiyi ve bu sevgilerde fâni olur. İşte en çok neyi seviyorsak hayatımızda o bizim putumuz olmaktadır. Mevlana'ya göre kalb öyle bir özelliğe

⁴¹ Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1968, c. 1, s.572-573.

⁴² Oğuz, Muhammed İhsan, *Mektuplar*, İstanbul 1996, c.1, s316.

⁴³ Bkz. Ebu Nasr Serrâc et- Tusî, *el- Lüma*, haz. Hasan Kamil Yılmaz, İstanbul 1996; s.418, Abdülkerim el -Kuşeyri, *er- Risâle*, Mısır 1940, s. 263, Sühreverdi, *Avârifü'l-ma'ârif*, çev.: Hasan Kamil Yılmaz- İrfan Gündüz, İstanbul 1990, s.459.

⁴⁴ Furkan, 43/39.

sahiptir ki bir şeyi sevdiyse sevdiğinin zıddı olan şeylere karşı adeta kör olur, sağır olur.⁴⁵ Dolayısıyla kalbe asıl sevmesi gerekeni sevdirmek, doğru adresi bulmak inanan bir insan için önemli bir vazife olacaktır. Hiçbir sevgi Allah'ın sevgisinin üzerine çikartılmamalıdır.

Diğer bir açıdan bütün insanlar ister inansın ister inanmasın potansiyel olarak kâmil insandır. Çünkü Allah bütün isimlerini insana yüklediğini bildirmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla insanda bilfiil kâmil bir insanla **aynileşme** ihtiyacı fitri bir ihtiyaçtır. Herkes bu temel ihtiyacın arayışı içindedir. Çoğu insan da bunun farkında değildir. Kimisi özellikle gençler çok sevdiği bir film artistiyle kendini özdeşleştirir, onun gibi giyer, onun gibi konuşur, onun gibi saçına model verir, onunla uyur onunla kalkar adeta onda fâni olur, kimi bir kıza âşık olur, sürekli zihninde onunla yaşar, ona beğenisine göre giyinir, kuşanır, şöyle desem böyle desem beğenir mi? vs. adeta onda fâni olur, kimi futbol oyuncularıyla hayat bulur, futbol onun için hayat memmat meselesidir. “Futbol olmadan ben yaşayamam.” der. Bunları uzatmak mümkündür. İnsan sevgisiz yaşayamaz elbette sevecektir. Bununla birlikte şu da bilinmektedir ki insan neyi çok seviyorsa sevdiği şeyin enerjisi, hali kendisine sirâyet etmesi de tabii olacaktır. Fakat bunların hepsi nâkıstır. İnsanın temel ihtiyacını karşılamaz, hatta bazıları kişinin manevi gelişimine ciddi zarar da verir. Bundan dolayıdır ki insan tasavvufi bir eğitimi tercih etmese de çevresinde oluşturduğu râbitalarını gözden geçirmesi gerekmektedir. Çok sevdikleri asıl sevilmesi gerekenin önüne geçmiş midir? Bu râbitalar kişiyi Hakk'a ulaştırmaya hizmet etmekte midir? Tasavvuf eğitim sürecindeki insanlarda da mürşidine duyduğu muhabbet Allah sevgisine, Râsûlullah sevgisine ulaştırmakta mıdır? Eğer ulaştırmıyorsa bir yerlerde problem var demektir. O noktaların incelenmesi gerekmektedir. Ya mürşid kâmil bir mürşid değildir, ya kişinin **yaşantısında** veya **algılama düzeyinde** bir problem olduğu düşünülür. Bu doğrultuda Sühreverdi de mürşid ve salik ilişkisi hususunda şöyle demektedir: “Sevgi ve ülfet, mürşid ve salik arasında bir vasıta (köprü ve râbitadır). Bu sevginin gücü nispetinde, mürşidden salike manevi hal sirâyeti olur. Çünkü sevgi karşılıklı tanışmanın, tanışma da kaynaşmanın alametidir. Kaynaşma saliki, mürşidinin haline çeker.”

⁴⁵ Mevlânâ, *Mesnevi*, c.4. ,s. 504.

⁴⁶ Bakara, 2/31.

Mürşidin en önemli özelliklerinden birisi de kendisine karşı hissedilen aşırı muhabbete müdahale edebilecek konumda olabilmesidir. Yani mürşid talebesinin, kendisinden yapılan putları parçalayabilmelidir.⁴⁷ Zira bu tip yaklaşımlar özellikle de borderline kişilik türlerinde pozitif ve negatif aktarımlar şeklinde peş peşe gelebilmektedir. Mürşidini pozitif aktarımla bir dönem ilahlaştıran ve imrenilecek yüksekliklere çıkararak kişi gün gelir aynı şekilde de cehenneme kadar düşürür. Bu aslında kişinin içindeki gelgitlerden başka bir şey değildir.⁴⁸ Borderline çok sıkıntılı bir süreç olup ve son dönemlerde çokça artan bir kişilik bozukluğu olarak görülmektedir.⁴⁹ Mürşid bu hastalığı tedavi edecek yetkinliğe sahip olmalıdır tıpkı bir terapist gibi. Bu doğrultuda Mevlana da mürşidleri salikin gönülündeki dikenleri bulup çıkararak ve onu manevi hastalıklarından tedavi eden gönül hekimine benzetir.⁵⁰

Muhabbet râbitasının önemli unsuru olan Mürşid, benlik dönüşümünü tamamlayarak, mevhum benliğinden tamamen kurtulup, Hakk'ın evsafına bürünerek kemale ermiş kâmil insanı ifade etmektedir.⁵¹ Bu vasıflara sahip bir mürşidi salik nasıl bilecektir. Mevlana devesini kaybetmiş biri üzerinden meseleyi anlatır. Şöyle ki; “ Ey itimada layık adam! Sen bir deve kaybetmişsin, herkes sana devenden bir nişan vermektedir.”⁵² “Senin devene ait doğru ve benzer nişane verirlerse

⁴⁷ O'kane, Atum, “Manevi Rehberlik Sanatı”, Jung Psikolojisi ve Tasavvuf,çev.: Kemal Yazıcı- Ramazan Kutlu, İstanbul 1997, s.70.

⁴⁸ Özakkaş, Tahir, Bütüncül Psikoterapi, İstanbul 2011, s 296.

⁴⁹ Bkz. Özakkaş, Halk konferansları, İstanbul 2012, s.116-130. Borderline (Sınır Rahatsızlık) kişilik bozukluğunun en belirgin semptomlarından biri, insan ilişkilerinde istikrarsız bir tarzın olmasıdır, ya birini aşırı derecede yüceltme ya da nefret etme, tenkit edilmeye, terk edilmeye tahammülsüzlük gibi. Mesela, babası tarafından sevgi açlığına maruz bırakılmış bir insan, idealize ettiği terapistini hep düşlediği bir baba gibi görüp onu göklere çıkarır. Bu sürece müspet aktarım denir. Ama bazen de babasının kusurlarına benzer yönler gördüğünde, aynı terapistten nefrette edebilir, yani menfi aktarıma geçer .Bkz. Merter, Mustafa ,Nefs Psikolojisi, Kaknüs Yay., İstanbul 2014, s.573.

⁵⁰ Mevlânâ, *Mesnevi*,c.IV, b1794-1800. Bkz. Küçük, Osman Nuri, *Mevlânâ'ya Göre Manevi Gelişim*, İnsan Yay., İstanbul 2009, s.594.

⁵¹ Küçük, Osman Nuri, *Mevlânâ'ya Göre Manevi Gelişim*, İnsan Yay., İstanbul 2009, s.585.

⁵² Mevlânâ, *Mesnevi*, c.II, b.2973.

inanırsın, şüphen kalmaz. Verilen o nişane, hasta canına şifa olur; benzinin rengi yerine gelir, iyileşir, kuvvetlenirsin. Gözün ışıklanır, ayağına kuvvet gelir, koşarsın; cismin can, canın (Hakk'a giden) bir can düzeyine yükselir. O zaman dersin ki: "Doğru söyledin ey emniyetli kişi bu nişaneler tamamıyla deveme ait. Bu nişaneler, apaçık ve inanılır deliller senin devemi gördüğüne delalet ediyor... Mademki sen bu nişaneleri verdin, haydi önden yürü... Ey doğru sözlü kişi devemden bir koku gösterdin, şimdi de onu bana göster nerededir? Diye onu öne salar (kendine kılavuz edindir)."⁵³

Burada temsil üzerinden salike önemli bir ipucu verilmektedir. Mürşidin nişane olarak verdiği bilgilerin doğru olduğunun ölçüsü, "kişide hayata ve kendindeki sınırsız potansiyele karşı istek uyandırmaya başlamasıdır."⁵⁴ Kişinin kendisinde oluşan bu istek zamanla yakıcı bir arzuya dönüşerek insanı fiil adamı yapabilecektir.

Aynı zamanda kendisini Hakk'a giden yolda bir can düzeyine ulaştırmada vasıta olan mürşidle salik arasında tıpkı anneyle çocuk arasında oluşan bir bağıllık gibi muhabbet oluşur. Esasen salik mürşidinde kendi olabileceği bütünü görmekte ve olmak istediği prototipe karşı muhabbet beslemektedir. Bu yüzden salikin mürşidine karşı hissettiği bu muhabbet, esasen kendi varlığının aslına ve kaynağına duyduğu bir iştiyaktır.⁵⁵ Zira insanın kendisini, olabileceğinden daha iyisinin ne olduğunu gösteren başka bir benlikte görmesi daha kolaydır.⁵⁶ Bir başka cihetle mürşid, hissedilen fakat kişinin içinde ifade edilmeyen potansiyel nefsi keşfetmek için bir katalizör görevi görür, kendi varlığının hakikatini ve ona ruhunun zaten bildiği fakat aklının unuttuğu şeyi anlatır.⁵⁷ Bu manada Aresteh ve Sheikh şöyle bir açıklama yapmışlardır". Çünkü kimse kendi davranış, eylem ve hislerini ölçebilecek gerçek bir mihenk taşına sahip değildir. Yine kimse tutkusuz edemez ve bir şekilde kendi yaptıklarına hayranlık besler. Zorluk kendi

⁵³ Mevlânâ, *Mesnevi*, c.II, b.2980-6. Bkz. Küçük, *a.g.e.*, 587.

⁵⁴ O'kane, *a.g.m.*, .85.

⁵⁵ Küçük, *a.g.e.*, 588.

⁵⁶ O'kane, aynı yer.

⁵⁷ O'kane, *a.g.m.*, 67.

kusurlarımızı objektif olarak ölçümlemekteki yeteneksizliğimizden doğar. Böylelikle her davranışsal ve zihinsel değişim için bizim halimizin farkına vardırarak ve kendimizi aşmamızı sağlayacak daimi bir refakatçimiz olmalıdır.”⁵⁸

Model alınan mürşidle salik arasında ilk etapta taklitle başlayan bir süreç söz konusudur. Buradaki en önemli öge bireyin taklit edeceği davranışa inanması ve taklit edilecek davranışın da gerçekçi olmasıdır. Taklitle başlayan eğitim süreci kendiliğinden iyileşme dönemine girebilmektedir. ⁵⁹ Taklit daha sonra aynileşmeye kadar gider. Yalnız aynileşme basit bir taklit değildir. Zira olağan taklit, modalarda olduğu gibi çabuk söner. Hâlbuki benimseme, süre içinde devam ederek bir itiyad hükmünü alır ve insanın şahsiyet kalıbını teşkil eder.⁶⁰

Psikoterapistler de bazı depresyon hastalarına mutlu insanları taklit etmelerini önermektedirler. Mutlu insanın yaşam stilini taklit etmeye çalışan depresyon hastası bir müddet sonra anormal duygulanım ve davranışlarından sıyrılarak pozitif süreçlere girmektedirler.⁶¹ Salik de iç dinginliğe ulaşmış mürşidini muhabbetle taklit eder. Bu taklit zamanla onunla mürşidiyle aynileşmeye götürür. ⁶²

Bu bağlamda tasavvufi eğitim, insanı bulunduğu mertebeden alıp insan-ı kâmil olma yolunda gerçekleştirilen bir değişim sürecidir. Bu değişim süreci duygusal, düşünsel ve davranışsal öğeler içerir. Bunların her aşamasında iç görü, bilgilenme ve eğitim vardır. Kişi bunları alarak içselleştirir, bir değişime tabi tutar ve kimliğine sindirir.⁶³ Muhabbet râbitası bu anlamda hem duygusal hem düşünsel, hem de bunların sonucu olarak gerçekleşen davranışsal bir öğedir. Yani mürşidle salik arasındaki kalbi bağlılık duygusal boyuttan düşünsel boyuta taşınarak oradan da davranışlara dönüşecektir. Zira seven sevdiğine tabi olacaktır.

Netice itibariyle insanın kendisini geliştirebilmesi için kendisine model aldığı mürşidiyle arasında kalbi bir bağlılık olmalıdır. Mürşidi ile arasındaki manevi

⁵⁸ Aresteh, A., Sheikh, Rıza- Enis A., “*Sufizm: Benliğe Giden Yol*”, Sûfi Psikolojisi, İstanbul 2000.

⁵⁹ Özakkaş, Tahir, *Bütüncül Psikoterapi*, İstanbul 2011, s.204

⁶⁰ Hall and Lindzey, *Theories of Personality*, U.S.A.,1959, 47.

⁶¹ Aynı yer.

⁶² Bkz. Okudan, Rıfat, “*İnsanî Bir İnsiyak Olarak Râbita*”, Tasavvuf Dergisi, sayı. 10, s. 201- 19, Ankara 2003.

⁶³ Aynı eser, s.421.

alış verişin kalitesi de kişinin kalbindeki muhabbetin derecesine göre belirlenecektir. Yani muhabbet râbitası insanın manen ilerlemesinde önemli bir etkidir.

İkinci boyut: Şekli râbita

Salikin durumuna göre farklılık arz eden şekli râbita birkaç şekilde icra edilmektedir:

1. Salikin kâmil mürşidinin suretini tam karşısında hayal edip, iki kaşı arasına bakarak, bu suretteki ruhaniyete ve sirete yönelerek onunla olduğunu düşünmesidir.
2. Salikin kendisini mürşidin şeklinde hayal edip onun kıyafetine bürünmüş olduğunu hayal etmesidir.
3. Mürşidin suret ve ruhaniyetini karşısında görüp, onu kalbinin tam ortasına indirmek ve kalbini uzun ve geniş bir dehliz farz ederek mürşidini o dehlizde kendisine doğru geldiğini hayalen canlandırmak.⁶⁴

Görüldüğü üzere uygulamaların ortak noktası mürşidin suretini, ruhaniyetini ve şekline bürünmüş olmayı hayal etmektir.⁶⁵

“Hayal ediyorsak o bir gün gerçekleşecektir. Her gerçek bir hayalle başlar”. Bu cümleler hayalin önemini belirtmek için sıkça kullandığımız cümlelerdir. Bütün projeler önce hayal edilir, ardından realize edilir. Peki, hayal ile gerçeklik arasındaki ayrım nedir? Beynimiz açısından hiçbir fark yoktur. Beynimiz ikisini de aynı şekilde algılamaktadır.⁶⁶ Esasen hayal dünyamız fiziki dünyadan daha aktiftir. Hayal dünyamıza davet ettiğimiz şeyler daha sonra bizi etkisi altına alır. O hayal ettiğimiz objeyle bütünleşmeye başlar ve onun halini giyiniriz.⁶⁷

---

⁶⁴ Gündüz, İrfan, Gümşhânevî Ahmed Ziyâüddin Hayatı-Eserleri- Tarikat Anlayışı ve Halidiye Tarikatı, İstanbul 2013, s.275-6.

⁶⁵ Bkz. Gündüz, “*Tasavvufî Bir Kavram Olarak Râbita*” Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi yıl: 8 (2007), sayı:19, s.33

⁶⁶ Özakkaş, *a.g.e.*, 431.

⁶⁷ Kılıç, *Anadolu'nun Rubu*, İstanbul 2011, s.69.

Şekli râbitada hayal dünyası aktif durumdadır. Salık hayalinde canlandırdığı müşdidinin haline zaman içerisinde bürünmeye başlayarak onunla aynileşir. Dinamik psikolojide, bir başkasının vasıflarının ve isteklerinin diğer şahsın egosuna mal edilmesi durumuna aynileştirme denmektedir.⁶⁸ Bu insan tabiatının bir gereğidir. Zira hayatın bütün alanlarında bu mekanizma faaliyettedir. Bu açıdan baktığımızda dünyada râbitasız insan yoktur diyebiliriz. Mevlânâ da müşdidin hayal edilmesinin arkasında insanın kendisi olduğunu vurgulamaktadır şöyle ki: “Benim yarım olan insan-ı kâmilin hayali İbrahim (a.s) gibidir ki, sureti put misali manası put kırandır. Cenâb-ı Hakk’a şükür ve hamdolsun ki o bana zahir olunca ruhum onun hayalinde kendi hayalini gördü”⁶⁹

“...Senin ruhuna vasıtasız tesir ederse, gizli olarak seni Hakk’a râbitalı yapar. Dolayısıyla onun etkisiyle Hakk’ı bulursun”⁷⁰ Mevlana bu ifadelerinde de râbitanın gayesini bildirmiştir. Yani râbitanın gayesi Allah’ın bütün isimlerine aynadarlık yapan müşdid-i kâmil üzerinden o isimlerin manasını kendinde de açığa çıkartabilmek ve Hakk’la beraber olmaktır.

Şekli râbitada bir nevi telepatik bir iletişim de söz konusudur. Telepatide gönderenin şuuraltı ile alıcı arasında bir irtibat kurulur. Gönderilecek olan herhangi bir düşünce yoğun bir hale getirilip verici tarafından gönderildiğinde, alıcının şuuraltında canlı izlenimler oluşturarak, şuurdu zihne intikal eder. Yani telepatik alış bir kimsenin zihninden geçen duygu ve düşünceleri hissedebilmektir. Telepatik alış, özellikle birbirine yakın olan kişilerin arasında çok daha kolay ortaya çıkabilmektedir.⁷¹ Bu bağlamda diyebiliriz ki, şekli râbita uygulamasında salık zihnini tamamen boşaltıp tek noktaya konsantre olarak bir nevi telepatik iletişimle müşdidini üzerinden bir takım bilgilere de ulaşabilmektedir.

Şekli râbita uygulamasını önemli kılan bir diğer husus, kişinin kendisini oto hipnoz etmesidir. “Oto hipnoz, konsantre olma kabiliyetidir. Beynin dış dünyaya-

⁶⁸ Songar, Ayhan, *Psikiyatri*, İstanbul 1977, s.151.

⁶⁹ Tahirul Mevlevi, *Şerh-i Mesnevi*, b: 4062:6/31, *Mesnevi-i Manevi*, 2.cilt, b.74.

⁷⁰ Mesnevi, .c.6, b.1302.. Tahirul Mevlevi 17/115, b. 21707.

⁷¹ Candan, Ergun, *Ruhsal Güçleri Geliştirme Teknikleri*, Sınır Ötesi Yay., İstanbul 2004, s. 132- 134.

dan koparak bir noktaya yoğunlaşması ve kendisini o yoğunluğun içerisinde hissetmesidir.”⁷² Sürekli gevezelik eden bir beynin susturulup zihnin tek noktaya teksif olması zor bir süreçtir. Râbita uygulamasında insanın zihni tek noktaya odaklanma yeteneği gelişir. Burada önemli bir noktada salık mürşidine karşı kendini oto hipnoz yaparken mürşidinden gelen enerji ve hal aktarımı salikte bir takım eksikleri tamamlayıcı işlev görür tıpkı hastalarını tedavi etmek için hipnozvari teknikler uygulayan psikoterapist gibi.

Psikiyatrist ve psikoterapist olan Tahir Özakkaş bu konuyla bağlantılı olarak şunları söylemektedir. “...Anne ile çocuk, göz bakışı ile fiksasyon olduğunda anenin ayna nöronları dediğimiz beyinde bulunan nöronlar sistemi pupiller vasıtasıyla oradaki program download edilmeye başlanır. Bu beş yıl süren bir programdır. Düşüncenin, duygulanımın ve davranışın regülasyonu ayarlayan, habire program yükleme sürecidir. Eğer bu program annede bozuk ise yada anne yerine ikame edilen babaanne, amca, dayı, hala ya da kimlerse, bunların zihinlerindeki düşünce ve davranış siklus yapıları hatalı yüklenmişse aynı hatalı programlar çocuğa geçer. Çocuk kişilik bozukluğu dediğimiz ruhsal bozukluklarla karşımıza gelir.

*Hatlar sağlam fakat yüklenen program bozuktur. İşte hipnotik trans ve psikoterapi dediğimiz şey, santral sağlam olan bireylerin bu program yükleme süreçlerinde hatalı yüklenmiş olan programları update ederek yeni programlarla yenilenmesini sağlayan bir sistemi verir. Bu bağlamda **hipnotik trans, bu programa kısa yoldan erişmemizi sağlayan alt tüneldir.** Burada tünelin açılmış olması orada her şeyi yapabileceğiniz anlamına gelmez. O programın ne olduğunu bilerseniz bozuk olan programı anlama ve kavrama bilgisine sahip olursunuz. Oradaki bozuk olan sektörü yakaladıktan sonra ona uygun programı nasıl update eder, yenilersiniz, bununla ilgili psikoteröpatik süreçleri koyarsınız.”⁷³ Görüldüğü üzere bir doktor nasıl ki bir hastasını gerek psikoterapiyle olsun gerek hipnozla olsun tedavi edebiliyorsa, mutasavvıflarca mürşid-i kâmillerde bir hekim gibi talebesini tedavi edebilme ilmine sahiptirler.⁷⁴ Zira salık de manevi hastalıklarından temizlenip kalbin tasfiye ol-*

⁷² Özakkaş, *Psikolojik Sohbetler*, İstanbul 2014, s.211.

⁷³ Özakkaş, *a.g.e.*, 208-9.

⁷⁴ “Hipnozla bazı telkinler yapıldığında, bazı patolojilerin düzelmesi mümkün olabilir. Ama biz bu düzelmenin geçici olduğuna kaniyiz. Bilinç dışında birikmiş” **cerahat**

ması için bu yola koyulmuştur. Bu bağlamda Mevlânâ şöyle der: “...*Bu kibir hastalığı aslında herkeste vardır. Bu illete mübtela olan kimse her ne kadar kendini mütevazı gösterse de; sen onu altında necaset olan bir su gibi bil!*”

Denemek kastıyla onu bir karıştırarak olsan, su hemen bulanır, pislik rengini alır.

Ey yiğit, ırmak (yani kişiliğin) sana saf ve berrak görünüyor. Â mâ senin ırmağın dibinde de pislik var.

Süluk yolunu bilen akıllı ve zeki pir, nefsin çamurlu bağlarına arklar açar ve su akıttı oradaki necasetleri temizler. Irmak kendi kendini nasıl temizler?

Kılıç kendi sapını kesebilir mi? Kendi yarasını ameliyat eden çok nadir görülür. Öyleyse yürü, bu yarayı tedavi etmeyi bir cerraha bırak.”⁷⁵

Tasavvufta ; “Siz her nerede olursanız Allah sizinle beraberdir.”⁷⁶ Biz size şah damarınızdan daha yakınız.”⁷⁷ ayetlerinin manasını yaşamak suretiyle ihsan mertebesine erebilmek önemli bir esastır. Zira Allah’la beraber olabilmek nedir? Onu şah damarımızdan daha yakın hissetmek nasıl bir duygudur? İşte bu âyetlerin manasını yaşamak için bir eğitimden geçmek gerekmektedir. Tasavvuf alanında da bu eğitim için birçok teknik geliştirilmiştir. Şekli râbîta uygulamaları da bu hususta bir basamak teşkil etmektedir. Hedef ihsan mertebesini hissedip yaşayabilmektir.

Râbîta şekillerindeki ortak özellik; mürşidin simasının tasavvur edilmesidir. Zira bir insanın siması bize çok şey anlatmaktadır. Bu konuda Carrel şöyle bir açıklama yapmaktadır: “...Yüzün, ağzın, yanakların, göz kapaklarının ve bütün diğer kasların şeklini, deri altında ve yağ içinde hareket eden kaslar belirler ve bu kasların durumu da düşüncemize göredir. Yüzümüz bizim haberimiz olmadan yavaş yavaş bilinç durumumuzun modeli olur. Yüz, bilinç durumlarından çok

---

“çıkmadıkça ve **nefs temizliği gerçekleşmedikçe**, ilk semptomlar düzelse bile, hastalık başka bir yol bulur, yine çıkar.” Bkz. Merter, *a.g.e.*, 564.

⁷⁵ Mevlânâ, *Mesnevi*, c. 1, b.3216-17.

⁷⁶ Hadîd, 57/4.

⁷⁷ Kâf, 50/16.

daha derin şeyleri de ifade eder. İnsanın yüzünden sadece kusurlarını, meziyetlerini, zekâsını, duygularını, en gizli alışkanlıklarını değil, vücut yapısını, organik ve akıl hastalıklarını ve kabiliyetlerini de okumak mümkündür.”⁷⁸ Yani yüz, vücudun hem manevi boyutunu hem de maddi boyutunu nazara veren bir hülâsadır. Dolayısıyla kemale ulaşmış bir müşşidin siması özellikle de ruhani yapılanmasının müşahhaslaştığı merkez noktadır diyebiliriz. Simada da karşı tarafa enerji aktarımının yapıldığı yer iki kaşı arasındaki yer olarak kabul edilebilir. Salık bu noktadan aldığı feyizle, Allah’ın isimlerinin bilfiil tecelli mahalli olan müşşidiyle adeta bütünleşir. Müşşidinin ruhundaki güzellikler güzel ahlak olarak salikte fizilenmeye başlar, aynileşme başlamış olur.⁷⁹ Her zaman müşşidinin huzurunda olduğu düşüncesi gelişir. Müşşidinin sürekli kendisiyle beraber bulunduğu inanır ve hareketlerini buna göre ayarlar. Huzurdayken gösterilmesi gereken edebi gıyaben de sürdürür. Sevgiyle sürdürülen bu râbitada “ Kişi sevdiğiyle beraberdir.” “Herhangi bir topluluğa benzemeye çalışan onlardandır” hükümlerine göre nihâyetinde muhabbetin zirveye ulaşmasıyla salık müşşidinde fâni olur, yani “fena fi’ş-şeyh” vuku bulur.⁸⁰ “Fena fi’ş-şeyh” hali daha da ileri götürülerek Hz peygamberin ahlakına ermeye çalışılır. Bu merhalede aynileşmesi istenen model Hz peygamberdir. Hayatının her anında Râsûlullah’ın huzurundaymış gibi hareket eder. Bu seviye sonunda “Fena fi’r-rasul” vuku bulur. Sonrasında râbitanın kazandırmak istediği son nokta olan “fena fillah” mertebesine ulaşılır. Burada salikte “Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir.”⁸¹ âyetinde belirtilen “ Her an Allah’la beraberlik” şuurunu yerleşir. Bunun anlamı tebessümünden sükûtuna, davranışlarından düşüncesine kadar her şeyini Hakk’ın huzurunda bulunduğu inancı ile düzenlemesidir. “Biz ona şah damarınızdan daha yakınız”⁸² âyetiyle ifade edilen yakınlığın bilfiil yaşanmasıdır.⁸³

Netice itibariyle şekli râbita önemli olmakla birlikte tasavvuf eğitiminde asıl amaç değildir. Müşşide râbita yapma, nihai râbita olan Allah’a râbitanın bir ön

⁷⁸ Carrel, Alexis, *İnsan Denen Meçhul*, çev.:Refik Özdek, İstanbul 1998, s.85.

⁷⁹ Yılmaz, Sevim, *Muhammed İhsan Oğuz ve Tasavvuf Felsefesi*, Ankara 2014, s.168.

⁸⁰ Muhammed Nuri Nakşbend, *Miftahü’l-kulub*, İstanbul 1301, s. 12, bkz: Gündüz, a.g.e., 34

⁸¹ el-Hadid, 57/4

⁸² el-Kaf 50/16

⁸³ Muhammed Nuri Nakşbend, a.g.e., 12-14, Gündüz, a.g.e., 34

hazırlayıcısı hüviyetindedir.⁸⁴ Şekli râbîta **salike** verilen zikir ve murâkabe derslerinden önce yapılmaktadır. Bu râbîta da salikin zihni planda, mürşidini düşünmesidir, özellikle de mürşidinin iki kaşı arasından kendi gönül âlemine Allah ü Teâla'dan bir enerji geldiğini hayal etmesidir. Eğer mürşid kâmil değilse râbîta yapılmasına izin verilmemiştir. Nakıs, tam yetkinliğe ulaşmamış bir mürşide râbîta yapmanın insana zarar vereceği bildirilmiştir⁸⁵. Zira nakıs olanın eksik yönleri de salike sirâyet edeceğinden kişinin manevi gelişiminde problem oluşturabilmektedir.

SONUÇ

Muhabbet râbitası, râbîta çeşitlerinden ulvi râbîta kapsamına girmektedir. Bu râbitanın iki ciheti vardır. Birincisi mürşidin hak namına sevilmesi ikincisi zikir ve murakabe derslerini bihakkin yapabilmek için kişiyi ruhen hazırlayan şekli râbîta uygulamasıdır. Salik burada gözleri kapalı iç âlemine yönelerek mürşidini hayalinde canlandırmaya çalışır.

Salikin mürşidinde duyduğu muhabbet onda peygamber sevgisini açığa çıkarırken peygambere duyulan sevgide Allah'a olan sevgiyi açığa çıkartmaktadır. Yani mürşide duyulan sevgi, Allah'a giden yolun başlangıcı olmaktadır.

Mürşide duyulan sevgi salikin onun haliyle hâllenmesine bir sebeptir. Sevgi sayesinde kalbten kalbe bir enerji hattı oluşmaktadır. Râbîtayla bu enerji hattı hep canlı kalır. Mürşidler bir hekim gibi manevi hastalıkları tedavi eden insanlardır. Burada çok önemli husus mürşidin kâmil bir insan olmasıdır. Tasavvufta kâmil olmayan bir mürşide râbîta yapılmasına izin verilmemiştir. Zira nakıs bir mürşide yapılan râbîtada sadece mürşidin iyi tarafı değil eksik yönleri de kişiye sirâyet eder. Bu da manevi yolda insana zarar verebilmektedir. Bu durum sadece tasavvuf alanı için geçerli değildir. Kemale ermemiş insanlara olan muhabbetimizin derecesine göre hal geçişi olur. Sevilenin hem eksisi hem artı yönleri sevene sirâyet etmektedir. Dolayısıyla sevdiğimizimizin kalbimizdeki sevgisini Allah sevgisinin üzerine çıkarmadan Hak adına sevmek gerekir. İnsan sevgisiz yaşayamaz.

⁸⁴ Cebeci, *a.g.e.*, 585.

⁸⁵ Muhammed bin Abdullah el- Hânî, *Âdâb*, çev.: Ali Hüsrevoğlu, İstanbul 2011, s.199-201.

Her şeye sevgi duyabilir. Önemli olan sevgi duyulacak her şeye hak ettiği kadar sevmektir.

Kâmil mürşide yapılan şekli râbîta uygulamasında oto hipnoz olan salikin, zihnini tek noktaya teksif etme yeteneği de gelişir. Bu yetenek salike verilen murakabe derslerinde “Allah size şah damarınızdan daha yakındır.” “Siz her nerede olursanız Allah sizinle beraberdir.” âyetlerini tefekkür ederken zihni tek noktaya teksif etmeye yardımcı olur. Bu yetenek geliştikçe insan zihni berraklaşır ta ki her vakit Allah’la beraber olma duygusuyla yaşamaya başlar. Zaten bir eğitim metodu olarak uygulanan râbîtanın amacı da budur. Saliki ihsan şuuruna erdirebilmektir.

Râbîta burada bizim kullandığımız anlamda direk Kur’ân’da ve hadislerde geçmemektedir. Kur’ân’dan çeşitli âyetlerden hareketle yorumlar yapılmıştır. Peygamberimizin dönemindeki yaşantılardan çıkarımda bulunulmuştur. Bazıları bu yorumlara katılmamış eleştirmişlerdir. Bu yorumları kabul etmekle birlikte kanaatimizce bu yorumlara girme çabasına gerek olmadığını düşünüyoruz. Râbîta zaten insani bir olgu. Buradan hareketle tasavvuf alanında özellikle sonraki dönemlerde bir eğitim metodu olarak görülmüştür.

Aynı zamanda râbîtanın diğer dinlerin mistik uygulamalarıyla benzer olup oralardan nakil olduğuna dair eleştiriler söz konusudur. Hâlbuki bu benzerliğin olması gâyet doğaldır. İnsanların evrensel bazı düşünce yapıları vardır. Dolayısıyla da mistik yapılanma sadece bir dinin, bir ırkın bir kişinin tek elinde değildir. Evrenseldir. Farklılık kişilerin içinde yaşadığı kültür medeniyetten kaynaklanır, değilse özünde birdir.

Kaynakça

- Abdülkerim el -Kuşeyri, *er- Risâle*, Mısır 1940.
- Aresteh, A., Sheikh, Rıza- Enis A., “*Sufizm: Benliğe Giden Yol*,” *Sûfi Psikolojisi*, İstanbul 2000.
- Atum O’kane, “*Manevi Rehberlik Sanatı*”, *Jung Psikolojisi ve Tasavvuf*, çev.: Kemal Yazıcı-Ramazan Kutlu, İstanbul 1997. Ali el müttaki, *Kenzü’l ummal*, Beyrut 1989.
- Aydın Ferid, *Râbîta ve Nakşibendilik*, Süleymaniye Vakfı Yay., İstanbul 2000.
- el- Bağdadî, *Mevlânâ Halid*, Risâle-i Râbîta, Şam 1334.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997

- Candan, Ergun, *Ruhsal Güçleri Geliştirme Teknikleri*, Sınır Ötesi Yay., İstanbul 2004
- Carrel, Alexis, *İnsan Denen Meçbul*, çev.: Refik Özdek, İstanbul 1998.
- Capra, Fritjof, *Fiziğin Taosu*, çev.: A. Arıtan, Arıtan Yayınları, İstanbul 1991.
- Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2012
- Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1968.
- Ebu Nasr Serrâc et- Tusî, *el- Lüma*, haz. Hasan Kamil Yılmaz, İstanbul 1996.
- Gündüz, İrfan, "Tasavvufi Bir Terim Olarak Râbita", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 1992, sayı 7.
- , *Gümüşhânevi Ahmed Ziyâüddin Hayatı-Eserleri- Tarikat Anlayışı ve Halidiyye Tarikati*, İstanbul 2013.
- Hall and Lindzey, *Theories of Personality*, U.S.A., 1959, 47.
- Haydarî Zâde, İbrahim Fasih, *el-Mecdu't-Talid fî Menâkıb Şeyh Hâlid*, İstanbul 1292.
- İbn Manzûr, Ebu'l – Fadl Muhammed b. Mükerrrem el- Mısri, *Lisânu'l- Arab*, I-XV, Beyrut 1994.
- İbnü'l- Arabî, *Futûhâtu'l- Mekkiyye*, Dâru İhyâi't- Turâsi'l- Arabî, Beyrut tsz
- İbnü'l Arabî, *Fusûsu'l- Hikem*, çev.: Ekrem Demirli, İstanbul 2006.
- Fromm, Erich, *Psikanaliz ve Din*, çev.: Elif Erten, Say Yay, İstanbul 2015.
- Karaçoşkun, M. Doğan. "İbnü'l Arabî'de İnsan Psikolojisine Yaklaşımlar ve Kişilik Çözümleri" *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VII (2007), sayı:2.
- Küçük, Hülya, *Tasavvufa Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul 2011.
- Küçük, Osman Nuri, *Mevlanaya Göre Manevi Gelişim*, İnsan Yay., İstanbul 2009.
- Kılıç, Mahmut Erol, *Evvel'e Yolculuk*, Sufi Kitap, İstanbul 2012.
- , *Tasavvuf Düşüncesi*, İstanbul 2014
- , *Anadolu'nun Ruhu*, İstanbul 2011.
- Mevlânâ Celâleddin, Muhammed b. Muhammed el Belhi, *Mesnevi-i Şerif*, haz.: Amil Çelebioğlu, MEB Yay. İstanbul 2000.
- Muhammed bin Abdullah el- Hânî, *Âdâb*, çev.: Ali Hüsrevoğlu, İstanbul 2011.
- Muhammed Nuri Nakşbend, *Miftahü'l-kulub*, İstanbul 1301.
- Merter, Mustafa , *Nefs Psikolojisi*, Kaknüs Yay., İstanbul 2014.
- Olgun, Tahir, *şerb-i Mesnevi* no 4062:6/31
- Özakkaş, Tahir, *Bütüncül Psikoterapi*, İstanbul 2011.
- , *Halk konferansları*, İstanbul 2012.
- , *Psikolojik Sohbetler*, İstanbul 2014.
- Oğuz, Muhammed İhsan, *Mektuplar*, İstanbul 1996.

SEVİM ARSLAN

- Râzi Fahreddin, *Mefâtihu'l Gayb*, Beyrut tsz. Songar, Ayhan, *Psikiyatri*, İstanbul 1977
- Sühreverdi, *Avârifü'l- ma'ârif*, çev.: Hasan Kamil Yılmaz- İrfan Gündüz, İstanbul 1990.
- Şahinler, Necmeddin, *Kâmil Mürşidin Portresi*, Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler, İstanbul 1998.
- Tosun, Necdet, *Bahâeddin Nakşbend Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, İstanbul 2002.
- Uludağ, Süleyman. *İbnü'l Arabî, "Önsöz"*, Ankara 1995, s.XI.
- Yılmaz, H.Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1998.
- Yılmaz, Sevim, *Muhammed İhsan Oğuz ve Tasavvuf Felsefesi*, Ankara 2014.